

NİJERYA'DA YENİ DÖNEM

Kenan Toprak

İNSAMER

İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Referans için: Toprak, Kenan. "Nijerya'da Yeni Dönem", İNSAMER, 22.03.2019.

Afrika'nın demografik yönden en kalabalık ülkesi Nijerya'da Muhammed Buhari, geçtiğimiz günlerde yapılan başkanlık seçiminin kazanan ismi oldu. Böylece 20 yıl önce sivil idareye geçen ülkede gerçekleştirilen altıncı demokratik seçimde halk, ekonomik durgunluk, işsizlik ve güvenlik sorunlarının arttığı bir dönemde köklü bir değişim yerine, 2015 yılında iş başına gelen Buhari'yle devam kararı vermiş oldu.

Nijerya, 200 milyonu aşan nüfusunun yanı sıra barındırdığı 250'den fazla etnik grup ile hiç şüphesiz dünyanın en heterojen ülkelerinden biri. Ancak bu etnik çeşitliliğe rağmen Yoruba, Hausa/Fulani ve Igbo olmak üzere üç ana ege-men etnik grup ülke siyasetinde diğerlerine göre daha fazla söz sahibi. Ülkedeki diğer alt gruplar,

genellikle azınlık olarak kabul ediliyor. 1970'li yıllardan bu yana siyasette olan Muhammed Buhari de Nijerya'nın kuzeyindeki Fulani etnik grubuna ait Müslüman bir aileden geliyor.

Kuzey bölgesi eski liderlerinden Ahmadu Bello'nun ölümünden sonra, Kuzey Nijerya'da halkın sevgi ve saygısını kazanmayı başarabilen yegâne lider olan Buhari, pek çok kişi tarafından katı, yıkılmaz ve en önemlisi dürüst bir lider olarak görülüyor. Rakiplerinin kamu hazinesinden para alarak zenginleştiklerini söyleyen Buhari, kendisini yumuşak üslubuyla halkın sevgisini kazanmış bir lider olarak tanınıyor. Afrika'nın bu en kalabalık ülkesinde siyaseti sarsan yolsuzlukların ve ekonomik durgunluğun yanı sıra iş gücünün neredeyse dörtte birinin

İNSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

işsiz olduğu ve nüfusun yaklaşık yarısının günde 1,90 dolardan daha az parayla yaşadığı bir dönemde 2015 seçimiyle göreve gelen Muhammed Buhari'nin en önemli vaatleri arasında yolsuzlukla mücadele bulunuyor.

Nijerya, sahip olduğu zengin petrol yatakları sebebiyle Batı Afrika alt bölgesinde, baskın aktör ülkelerinden biri olarak öne çıkıyor. Bu nedenle burada yaşanan her değişiklik, küresel güçler tarafından da yakından izleniyor. 1999 yılında demokrasiye geçtikten sonra ABD ile ilişkilerinde ticarete öncelik veren Nijerya'nın ticari bağlantılarının bu tarihten sonra artmaya başladığı görülmektedir. ABD, Nijerya petrol sektöründe *Exxon Mobil*, banka sektöründe *Citibank* ve tütün sektöründe *British-American Tobacco* ve daha birçok şirketle yatırımlar ger-

çekleştirmektedir. Bugüne kadar ki ekonomik politika yöneliminin retoriği sözde istihdam yanlısı olsa da ülkede faaliyet gösteren küresel şirketlerin eylemlerinin birçoğu kendi ticari çıkarlarıyla ilişkilidir.

Küresel güçlerin Nijerya'nın iç işlerine yönelik ilgisinin bir diğer nedeni de bu ülkenin bir anlamda "Afrika'nın ağabeyi" konumunda olmasıdır. Zira krize yatkın hassas doğası ve 200 milyon insanıyla Afrika'nın bu en büyük nüfuslu ülkesinde işlerin raydan çıkması, Nijerya'da çok uluslu şirketler eliyle birçok yatırıma bulunan küresel güçler için ciddi riskler barındırmaktadır. Özetle bu ülkelerin Nijerya'da istikrar istemelerinin en büyük nedeni, bu şirketler ve yaptıkları yatırımlardır.

Yeni Döneminde Buhari'yi Bekleyen Sorunlar

Nijerya'daki güvenlik problemleri iç politikanın şekillenmesinde merkezî rol oynamaktadır. Bu bağlamda 2015 yılında Boko Haram sorunuyla mücadele, seçim söylemlerine sirayet etmiştir. 2019'a gelindiğinde güvensizliğin ülkedeki altı jeopolitik bölgeden beşine yayıldığı görülmektedir. Boko Haram isyanına ek olarak çiftçi ve çobanların çatışmaları, kırsal haydutluk, adam kaçırmaya, sıklıkla petrol boru hatlarının hedef alındığı Nijer Deltası sorunu ve Biafra ayrılıkçı ajitasyonların canlanması, Nijerya'nın en önemli güvenlik sorunları arasındadır. Öyle ki birçok Nijeryalı, kuzeyden gelen etnik bir Fulani olarak Cumhurbaşkanı Buhari'nin de çobanlara sempati duymasından endişe etmektedir. Hatta ABD Başkanı Donald Trump, Buhari'nin geçen yıl gerçekleştirdiği Beyaz Saray ziyareti sırasında "Nijerya'da öldürülen Hristiyanları" gündeme getirmiştir.

Ayrıca güneydeki bir petrol bölgesinde Hristiyan çoğunluğa sahip isyancı gruplardan biri, seçimi

Buhari'nin kazanması durumunda isyanı sürdüreceğini açıklamıştır. Bu koşullarda tekrar seçilen Buhari'nin; yönetim, güvenlik, ekonomiyi yeniden yapılandırma ve yolsuzlukla mücadele çabalarını daha da yoğunlaştırması gerekmektedir.

Dünyanın en büyük petrol üreticilerinden olan ve Afrika'nın en büyük ekonomilerinden biri kabul edilen Nijerya, bu özelliklerine karşın geçen yıl en fazla sayıda insanın aşırı yoksulluk içinde yaşadığı ülke seçilmiştir. Ülkedeki yolsuzluk sorunuyla mücadele için çalışmalar başlatan Buhari, bu amaçla devlet gelirlerini etkili bir şekilde yönetmek için Tek Hazine Hesabı'nın (TSA) tanıtılması da dahil olmak üzere çeşitli tedbirler almış olmasına rağmen ülkede iyice kemikleşmiş kronik yoksulluk sorununun çözümünün kolay olmayacağı açıktır.

Dürüstlük konusunda belli bir ünü olan Buhari, ülkedeki yolsuzluğa karşı en önemli savaşını

2015'te verdi. Ancak Nijerya bütün çabalara rağmen 2018 yolsuzluk algı endeksinde 180 ülke arasında 144. sırada yer aldı. Ülkedeki yolsuzlukla mücadele konusunda umut vaat eden bir lider olan Muhammed Buhari, bu meseleyle ilgili çalışmak üzere Cumhurbaşkanlığı Danışma Komitesi'nin kurulması gibi bazı önemli adımlar atmasına rağmen yolsuzluk hâlâ Nijerya'nın kanayan yarası olmaya devam etmektedir. Ayrıca güvenlik konusu, Boko Haram isyancıları, rüşvet ve benzeri diğer sorunlar da ülke halkının yaşantısını derinden etkileyen hususlar arasındadır. Özetle Nijerya'nın önümüzdeki süreçte güçlü bir devlete, etkin bir bürokrasiye ve işletmelere sağlanan sermayeyi etkili bir şekilde disipline etme yeteneğine sahip olabilmesi için Buhari yönetiminin kararlı bir şekilde çalışması gerekmektedir.

Nijerya'da halkın günlük yaşantısını etkileyen yolsuzlukla mücadelede karşılaşılan en önemli sorunlardan biri, siyasi çevrelerin konuyla ilgili gerekli adımları atmaması olarak öne çıksa da sorunun çözümü için halk desteğinin de yeterli olmadığı ifade edilmektedir. Hasılı bütün göstergeler yolsuzluğun Nijerya'yı sarsmaya devam ettiğini ve bu konunun bu yılki seçimin neden en önemli gündem maddesi olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Nijerya'da Buhari yönetiminin çözmesi gereken diğer önemli meseleler ise; Orta Kuşak'taki çiftçiler ve çobanlar arasındaki çatışmalar, Nijer Deltası'ndaki dengesizlik ve en önemlisi de ülkenin kuzeyindeki Boko Haram militanlarından kaynaklanan bir dizi güvenlik tehdididir.

Nijerya'nın fosil kaynakları ve nüfusuyla Afrika devi olduğu gerçeği ise, sadece ülkedeki sermayedar kesim ve küresel yatırımcılar için bir anlam ifade etmektedir. Öyle ki başkent Abuja ve diğer eyaletlerin ana yolları hariç, ülkedeki bütün bölgelerin yol ihtiyacı had safhadadır.

Ayrıca sık sık yaşanan elektrik kesintileri, devlet okullarındaki eğitimin kalitesi, işsizlik, yolsuzluk ve devlet kurumlarındaki sistemsizlik gibi birçok konu, Nijerya yönetiminin çözmesi gereken temel meseleler olarak öne çıkmaktadır.

Çok zorlu bir dönemde tekrar yönetime gelen Buhari, önümüzdeki süreçte ciddi askerî, ekonomik ve mali sıkıntılarla mücadele etmek zorundadır. Petrol gelirleri federal bütçesinin yaklaşık %75'ini oluşturan Nijerya'nın 2015 yılında elde ettiği %7'lik büyüme oranı şimdiden %5'e gerilerken, bu durum nedeniyle mevcut yönetimin büyümeyi sağlamak için iç baskıyla karşı karşıya kalacağı anlaşılmaktadır.

Nijerya ekonomisi 20 yıldan uzun süredir ilk kez Eylül 2017'de bir durgunluğa girdi. Ülke, o tarihten bu yana ancak mütevazı bir büyüme emaresi gösterebildi. Yönetimin ülkenin ekonomik faaliyetlerini çeşitlendirme çabaları sürerken işsizlik ve yoksullukla ilgili iyileşme sağlanamaması, Nijerya halkı için büyük bir endişe kaynağı olmaya devam ediyor. Buhari idaresindeki Nijerya ekonomisi, bir zamanlar dünyanın en umut verici ekonomilerinden biriyken küresel ham petrol fiyatlarının düşmesinden kaynaklanan 15 aylık durgunluk sonrasında ülkede çok büyük iş kayıpları yaşandı. Mal ve teçhizat ithal etmek zorunda kalan şirketler, sabit döviz kurundan etkilenmemek için ülkede ABD doları cinsinden oluşan karaborsaya güvenmek zorunda kaldılar.

Nijerya ile ilgili en sıkıntılı verilerden biri de; çalışma çağındaki nüfusun yaklaşık dörtte birinin işsiz olduğunu ve nüfusun üçte ikisinin de yoksulluk sınırı altında yaşadığını ortaya koyan istatistiklerdir. Ülkenin neredeyse yarısı olan 87 milyon civarında insan, günde 1,90 doların altında gelire yoksulluk içinde yaşarken ülkedeki gelir adaletsizliği her geçen gün daha da derinleşmektedir. Bu nedenle Nijerya

yönetiminin hızla büyüyen iş gücü için uygun iş alanları oluşturamamasının ülkeyi demografik bir felaketle karşı karşıya getirebileceği belirtilmektedir. UNICEF verilerine göre, Batı Afrika'daki okul dışı çocukların yaklaşık yarısı Nijeryalı ve dünyadaki en fazla okul dışı çocuğa sahip ülke Nijerya'dır. Ülke genelinde militan sayısındaki artışın en önemli sebeplerinden biri olarak (kuzeydoğudaki Boko Haram, güneydoğudaki Biafra ayrılıkçıları ve güneydeki haydutlar) Nijeryalı işsiz gençlerin bu gruplara kayması gösterilmektedir. Nijerya yönetimi milyonlarca işsiz gence istihdam sağlayacak ekonomik yatırımlar gerçekleştirmezse ülkedeki sorunların daha da derinleşeceğine şüphe yoktur.

İstihdam sorununa çözüm bulmak için çeşitlendirilmiş, kapsayıcı ve sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesi; tarım gibi reel sektörlere öncelik verilmesi gerekmektedir. Tarım sektörüne yönelik yatırımların artırılmasıyla düşük gelirli kesim için yeni kaynaklar oluşturulacak, bu ise yoksulluğun ve eşitsizliğin azaltılmasına katkı sağlayacaktır. Çünkü petrol ve gaz sektörünün aksine tarım, Nijerya'nın en fazla istihdam sağlayan sektörüdür. Tarım sektörünün emek yoğun yapısı, Nijerya'nın 2050 yılına kadar 400 milyonu aşması öngörülen nüfusu için ciddi bir istihdam oluşturma potansiyeli barındırmaktadır. Ne var ki daha önceleri Nijerya ekonomisinde önemli bir yere sahip olan tarım sektörü, ülkedeki artan çiftçi-çoban çatışmasından oldukça kötü etkilenmiş durumdadır. Koşullar değişmezse önümüzdeki süreçte, Orta Kuşak'ta devam eden güvenlik sorunları nedeniyle tarım sektörünün zarar görmesi, ülke ekonomisini daha da zayıflatıp gıda kıtlığına yol açma riski barındırmaktadır.

Nijerya, Afrika'daki en büyük ekonomi olmasına rağmen Nijerya hükümeti Angola'dan %12,5, Kenya'dan %16,3 ve Güney Afrika'dan %27,3

daha az vergi üretmektedir. Nijerya hükümetinin vergi toplama konusundaki yetersizliği, ülkenin içinde bulunduğu birçok ekonomik zorluğun hem sebebi hem de sonucudur. Yeni dönemde hükümet, Nijeryalıların, özellikle de zengin Nijeryalıların vergi vermesi konusunda ciddi çalışmalar yapmak zorundadır.

200 milyonun üzerindeki nüfusu ve %2,5'in üzerindeki büyüme oranıyla dünyada yedinci sıradaki Nijerya'nın, 2050 yılına kadar dünyanın en kalabalık üçüncü ülkesi olacağı öngörülmektedir. Ülkenin yoksul bölgelerinde yoğunlaşan nüfus ve buralarda giderek azalan kaynaklar, şiddetli bir toplumsal tepki ihtimali doğurması yanı sıra Lagos gibi kalabalık şehirlere göç olasılığını da arttırmaktadır. Petrol ve gaz ürünleri ihracatına büyük ölçüde bağımlı olmaya devam eden Nijerya, tarımsal ürünleri çeşitlendirmek için çabalasa da ülke ekonomisi hâlâ sadece petrol ve gaza dayanmaktadır. Bu da Nijerya'nın döviz gelirlerinin neden petrol fiyatlarına bağlı olduğunu açıklamaktadır. Öte yandan son yıllarda gelişen farklı bir sektör olarak film endüstrisi (*Nollywood*) ülke için yeni bir ihracat kalemi oluştursa da Nijerya'nın bu alandan henüz ciddi bir gelir elde ettiği söylenemez.

Yeni dönemde Muhammed Buhari'nin atacağı en önemli adımlardan biri, yatırımcılar için iyileştirilmiş bir iş ortamı oluşturmayı hedefleyen Ekonomik İyileştirme ve Büyüme Planı'nı (ERGP) desteklemek olacaktır. Ancak döviz kuru reformu veya gelişmiş bütçe uygulaması olmadan, diğer bütün çabalar yetersiz kalacak ve büyüme baskılanmaya devam edecektir. Nitekim Buhari'nin ikinci dört yılı boyunca ülkenin büyüme hızının ortalama %2,7 olacağı, yani ilk döneme göre %0,95'in üzerinde bir iyileşme yaşanacağı, ancak bunun Nijerya'nın öngörülen nüfus artış hızından daha düşük kalacağı tahmin edilmektedir. Bu yıl açık deniz petrol sahasının,

2020’de de Dangote rafinerisinin açılacak olması, ekonomiye kısa vadeli bir destek sağlayacak olsa da düşük sermaye yatırımının orta vadede büyümeyi engellemesi muhtemel görünmektedir. Ayrıca Buhari’nin ilk kez devlet başkanı seçildiği 2015 Mayıs’ından bu yana Nijerya, borsa değeri olarak dolar cinsinden kaynaklarının neredeyse yarısını kaybederek dünyanın en kötü performansını sergilemiştir. Nijerya Naira’sını güçlü ve istikrarlı tutmayı tercih eden Buhari, Merkez Bankası’nın verimliliğini yükseltmek için arayışlarını sürdürmektedir.

Sonuç olarak ekonomik yükselişini sürdürme yeteneği büyüdükçe Nijerya, kıtada hem lider hem de bel kemiği olarak öncü rolünü daha da güçlendirecektir. Kuşkusuz Nijerya’nın bu süreci başarılı bir şekilde yönetmesi, gerek Nijeryalılar gerekse bölge ülkeleri için daha çok refah ve ekonomik yükselme anlamına gelecektir; başarısızlığı ise ülke ekonomisini tahrip etmenin ötesinde tüm Afrika kıtasında ve hatta küresel ekonomide olumsuz sonuçlar doğurabilir.